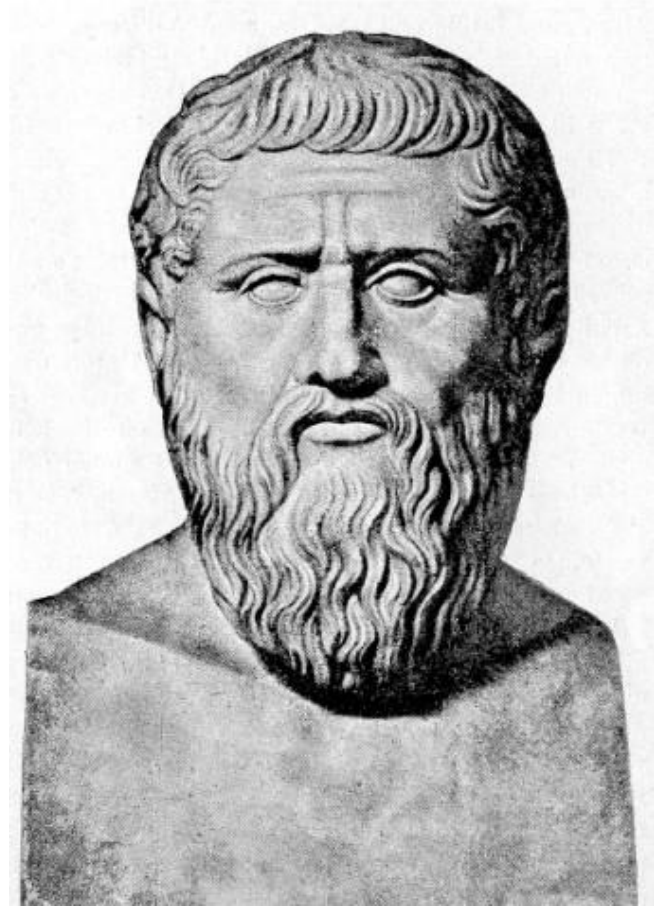

Platon 427-347 przed Chr.

- Najślawniejszy uczeń Sokratesa
- Filozof idei
- Uważał, że aby wyjaśnić świat fizyczny, należy odwołać się do świata metafizycznego, pozafizycznego.
- Usiłował uchwycić rzeczywistość wieczną i niezmienną, tym samym wyznaczył program, który późniejsi filozofowie próbowali realizować.
- Bogactwo jego myśli sprawia, że można powiedzieć, iż europejska tradycja filozoficzna to przypisy do Platona (parafraza z Whiteheada).

Między wykluczającymi się tezami Heraklita i Parmenidesa: że wszystko się zmienia i że nic się nie zmienia.

Co jest trwałe i niezmiennie?
Co jest rzeczywiste?
Jak powinniśmy żyć?

Platon uważał, że musi istnieć coś niezmiennego,
jeśli w ogóle cokolwiek ma się zmieniać.
Rzeczywisty i niezmienny świat jest jednak ukryty
przed nami...

Dialogi – metoda dydaktyczna

- To udramatyzowane rozmowy Sokratesa z jego uczniami bądź średnio lotnymi adwersarzami.
- Mają charakter dialektyczny, tzn. filozofia przedstawiana jest w rozmowie i w sporze, w stawianiu i obalaniu tez. Dialogi są dramatami argumentów i komunikatywnymi procesami myślowymi.
- Rozbrzmiewają w nich różne głosy, i przez to lepiej oddają meandry dyskusji niż raz ustalone wnioski. Choć czasem dramat kończy się oczywistą konkluzją, często pozostaje aporetyczny.
- „Dialogi wcześniejsze” – polegają na definicji podst. pojęć (męstwa – *Laches*, rozważa – *Charmides*, przyjaźń – *Lizys*, pobożność – *Eutyfron*).
- „Dialogi średnie” – roztrząsają podstawowe sprawy życia (miłość i erotykę – *Uczta*, *Fajdros*, *Lizys*; śmierć – *Fedon*, język – *Kratylos*; sprawiedliwość w wymiarze osobistym i społecznym – *Państwo*).
- „Dialogi późne” – ontologia (*Parmenides*), dialektyka (*Sofista*), matematyka i kosmologia (*Teajtet*, *Timaios*), państwo (*Polityk*, *Prawa*).

Mit jaskini, czyli Platońska ontologia i epistemologia

Na samym dnie jaskini siedzą więźniowie skuci łańcuchami, zwrócenii twarzą do ściany. Mają skrępowane również szyje, więc nie mogą ruszać głowami i widzieć siebie nawzajem.

Nie wolno im się odwrócić i zobaczyć, co jest za nimi. Jediną rzeczą, którą widzą jest znajdująca się przed nimi ściana. Całe życie siedzą patrząc na przesuwające się na niej cienie i słysząc echa głosów...

Pewnego dnia jeden z więźniów, nazwijmy go Neo, zostaje zwolniony, może odwrócić się i spojrzeć w górę...

- Okazuje się, że za plecami więźniów znajduje się ognisko, które w pierwszej chwili oślepia Neo...
- Między ogniskiem a więźniami spacerują po ścieżce strażnicy nosząc różne przedmioty, które rzucają cienie na ścianę. Ich głosy odbijają się od ściany i docierają do uszu więźniów. Cienie i echo to jedyna „rzeczywistość” dostępna doświadczeniu więźniów.
- To pierwszy kontakt Neo z prawdziwymi rzeczami.

Rzeczywistość czy korowód cieni?

- Jaskinia symbolizuje widzialny świat zmian, świat doświadczenia; a rzeczywistość poza jaskinią – byt niezmienny i dający się tylko pomyśleć.
- To, co więźniowie brali za rzeczywistość, okazuje się tylko paradą cieni.
- Dawni towarzysze Neo marnują życie przyglądając się cieniom na ścianie. Nigdy nie odkrywają prawdziwej rzeczywistości...

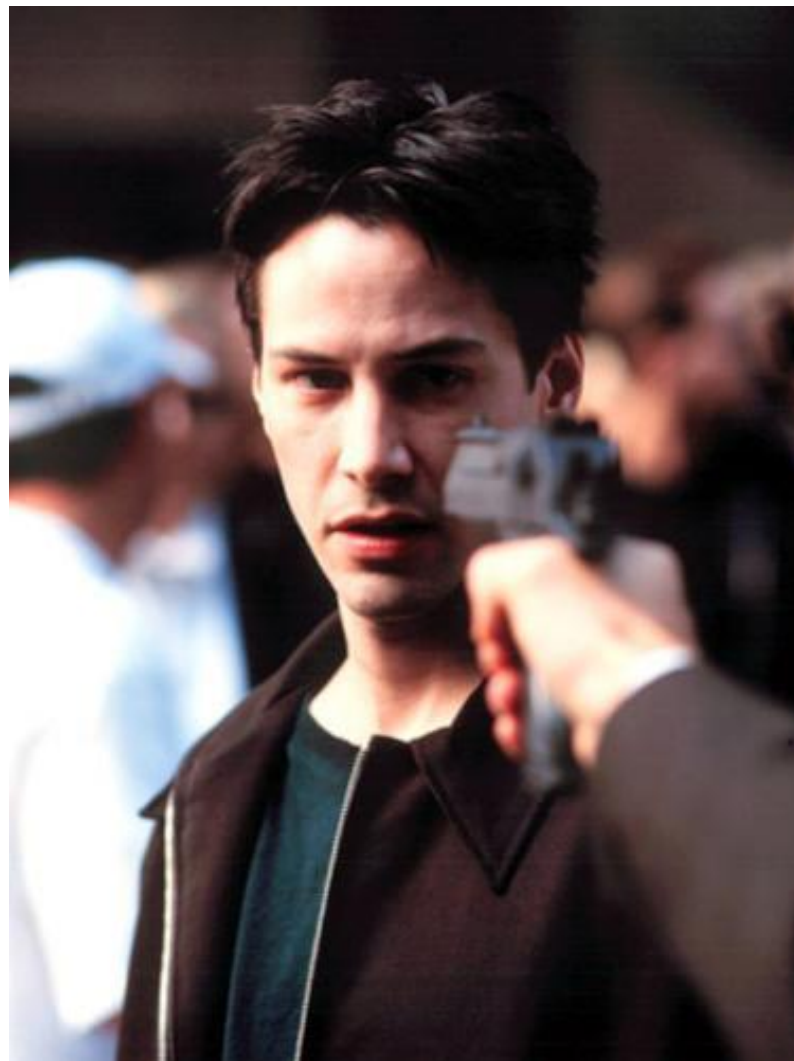

Szczeble wiedzy

1. Etap DOMYSŁU (gr. *eikasia*): więźniowie jaskini swoje poglądy na temat rzeczy biorą z drugiej ręki (cienie), wskutek czego ich poglądy są powszechne, ale nie sprawdzone.
2. Etap PRAWDOPODOBIENSTWA (gr. *pistis*): to 1 faza wznoszenia się ku prawdzie. Uwolniony od łańcuchów przechodzi przemianę duszy, odwraca się od cieni. Na tym etapie ma wiedzę na temat widzialnego świata, wiedzę o prawach państwowych.
3. Etap MYŚLENIA DYSKURSYWNEGO (gr. *dianoia*): poznanie matematyczne.
4. Etap MYŚLENIA INTUICYJNEGO (gr. *noesis*): ogląd idei, chwytanie prawzorców rzeczy.

Zagrożenie dla *status quo*

- Ten, kto przeszedł drogę ku prawdzie, nie będzie chciał wrócić tak szybko. Przyzwyczał się do światła, może zobaczyć też słońce, które symbolizuje ideę dobra, źródło wszelkiego bytu.
- Neo schodząc do jaskini zrazu nic nie widzi, a więźniowie triumfują. Gdy próbuje ich uwolnić, zabijają go. Jak pokazał przykład Sokratesa, wystąpienie filozofa na rzecz prawdziwego świata, może zakończyć się śmiercią.

3 interpretacje mitu jaskini

- **religijna**: droga wyzwania się z kajdan, to droga do zbawienia, triumf nad ciałem pojmowanym jako źródło zmysłowych przyjemności, bólu, lęku, pokusy i grzechu (por. 1 Kor 13,12; Platon – „Mojżesz Ateńczyków”).
- **poetycka**: każda rzecz może być wcieleniem piękna. Tym, co pozwala duszy istnieć jest miłość, zakochanie w czyimś pięknie, wychodzenie z jaskini jest więc przekroczeniem siebie, pozbawieniem swojego ego uprzywilejowanej pozycji.
- **naukowa**: droga od domysłu do wiedzy pewnej (matematycznej), dotyczącej tego, co wieczne i niezmienne.

Dlaczego Platon uważał, że świat, w którym żyjemy, to Kraina Cieni?

- Matrix jest wszędzie, otacza nas ze wszystkich stron. Nawet tu i teraz. Widzisz go wyglądając przez okno i włączając telewizor. Czujesz, gdy idziesz do pracy, czy do kościoła, gdy płacisz podatki. To świat, który postawiono ci przed oczami, by przesłonić prawdę.
- Jaką prawdę?
- Że jesteś niewolnikiem. Jak wszyscy inni, urodziłeś się w kajdanach. W więzieniu, którego nie możesz poczuć ani dotknąć. W więzieniu umysłów.

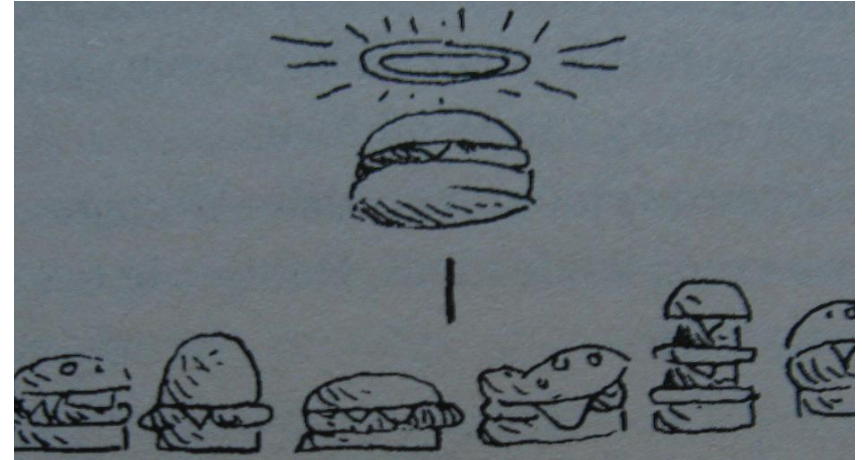
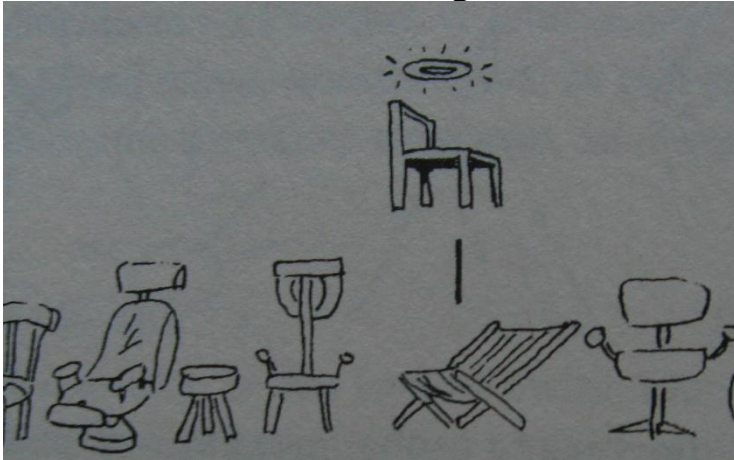
Audrey Hepburn była piękna... Ale czy była *samym* pięknem?

Choć każda z tych rzeczy jest piękna, nie jest *samym* pięknem. Czym jest *samo* piękno???

„Witamy w prawdziwym świecie”, czyli Platonskie idee

- Samo piękno jest czymś innym – kolejną rzeczą, którą Platon nazywa *idea* piękna. To, co czyni konkretną rzecz piękną, jest fakt, że posiada ona formę/ideę piękną.
- Nie tylko piękne rzeczy posiadają wspólną ideę. Piękne rzeczy są tylko pewnym typem rzeczy. Typem rzeczy są również np. krzesła albo hamburgery. Coś, co łączy np. wszystkie krzesła i stanowi o tym, że są to krzesła, jest *idea/forma krzesła*.
- Istnieje wiele rodzajów idei, które odpowiadają rzeczom. Musi istnieć jakaś idea dla każdego typu rzeczy jaki istnieje (np. forma/idea magnolii, forma działań sprawiedliwych, forma słonia czy forma naleśnika).

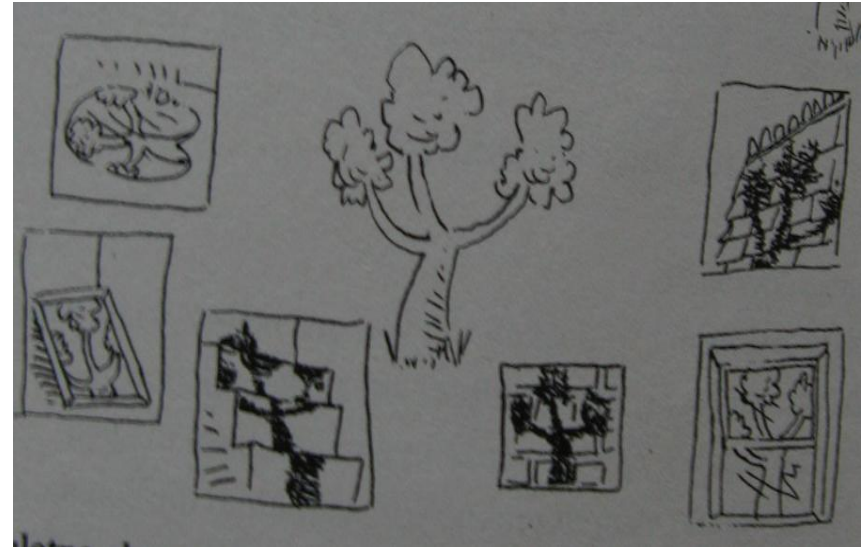
IDEA

- Słowo „idea” pochodzi z greckiego języka potocznego, ozn. „wygląd”, „postać”.
- Przez ideę Platon rozumie czystą postać, formę, która sama nie jest widzialna, ale leży u podstaw wszystkich widzialnych rzeczy, całej zmysłowo dostępnej rzeczywistości.
- Za pomocą tego terminu chce odpowiedzieć na 2 pytania: jakiego rodzaju przedmiotami są liczby, figury geometryczne, a także sprawiedliwość, dobro, piękno; oraz jak to się dzieje, że istnieje wiele różnych przedmiotów (np. różnych ludzi czy krzesel), które mimo to są tym samym (człowiekiem, krzesłem).

Każdy przedmiot ma swoją ideę,
formę, idealny wzorzec...

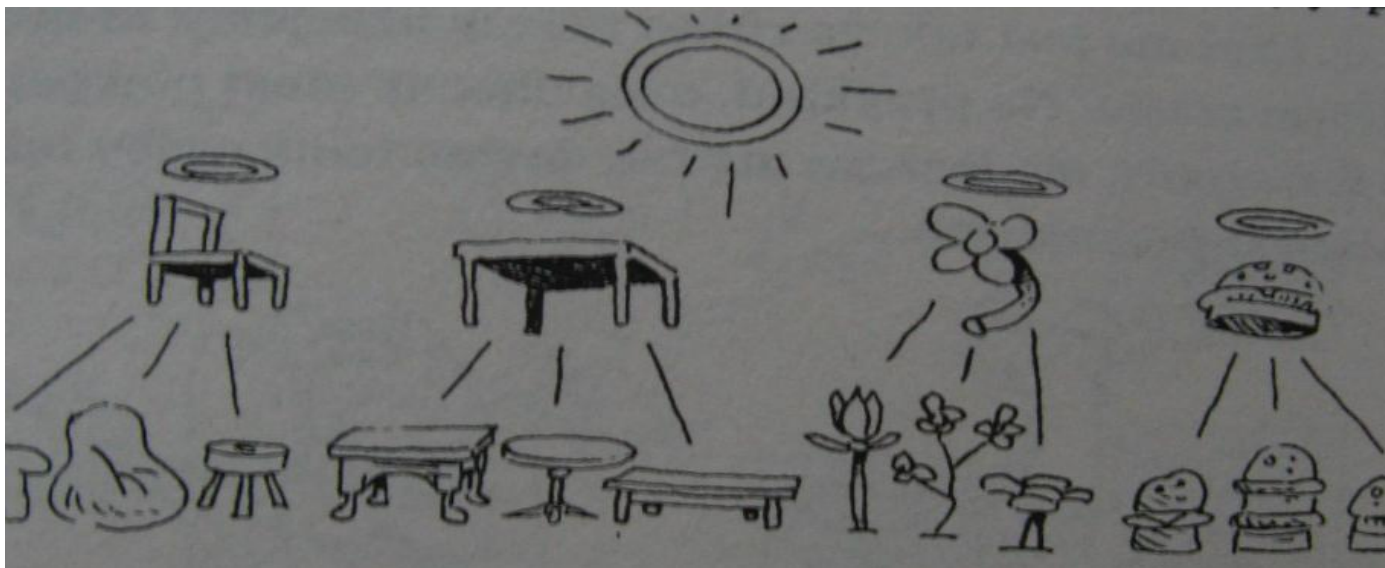
Jakie są platońskie formy/idee?

- Wieczne i niezmiennie
- Istnieją oddzielnie od zwykłych przedmiotów („metafizyczne cięcie”), są niewidzialne, niezależne od czasu i miejsca, przysługuje im odrębna rzeczywistość
- Są poznawane myślowo
- Bardziej rzeczywiste od rzeczy, które dostrzegamy (bo istnienie rzeczy zależy od form/idei), a które są ich kopiami. Świat rzeczy istnieje dzięki uczestniczeniu, partycypacji (*methesis*) w ideach.
- Świat doskonałych i wiecznych form/idei to świat rzeczywisty, choć przed nami ukryty

Idea najwyższa, idea Dobra

- Skoro istnieje wiele różnych idei i skoro idee ułożone są hierarchicznie, na ich szczycie musi istnieć idea najwyższa, forma form, która łączy wszystkie formy.
- Tym, co łączy wszystkie idee jest istnienie i doskonałość.
- Forma form to idea istnienia i doskonałości
- Platon nazywał ją ideą Dobra
- To jej wszystko zawdzięcza swoje istnienie i doskonałość
- Idea Dobra przypomina ideę Boga – w tym sensie filozofia Platona inspirowała chrześcijańskich myślicieli

Platon na temat Absolutu i stworzenia świata

- *to theoin*, element boski: **idee i principia**, czyli cała sfera ponadmysłowa, która nie powstaje ani nie ginie.
- **demiurg**: bóg osobowy, majster, rzemieślnik, który wprowadza ład w chaos materii powodowany dobrocią (dlatego myśl chrześcijańska będzie widziała w demiurgu koncepcję Boga)
- By wytłumaczyć świat fizyczny, należy przyjąć trzy elementy: idee, materię i demiurga.
- Świat nie został stworzony z nicości. Demiurg mając do dyspozycji nieuporządkowaną materię oraz uporządkowany świat idei, wprowadza idealny porządek w świat zmysłowy. Narzędziem są liczby.
- Stworzenie świata jest wprowadzaniem ładu w chaotyczny świat materii biorąc za wzór boski świat idei.

Wiedza pewna to wiedza zdobyta przez rozum

- Świat, który dostrzegamy wokół można porównać do bańki mydlanej. Wszystko, co istnieje w świecie zmysłowym, nie jest trwałe. Nawet Akropol leży dziś w ruinach.
- Platon uważał, że nie możemy zdobyć bezspornej, pewnej wiedzy o czymś, co podlega ciągłym zmianom.
- Pewną wiedzę możemy uzyskać tylko w odniesieniu do tego, co możemy ująć poprzez rozum, np. praw matematyki.

Widzieć wieczność w polnym kwiecie...

- Wiedza może dotyczyć tylko tego, co niezmiennie i wieczne w tym sensie, że zmienność świata jesteśmy w stanie zrozumieć tylko w odniesieniu do czegoś niezmiennego, do stałej, którą można obserwować mimo zmian.
- Nauka wobec zmiennego układu posługuje się **niezmiennymi prawami**, które kierują zmianami. Stosuje też wielkości, które pozwalają opisać konkretny system i jego stan w jednostce czasu.

Natywizm / innatyzm i doktryna anamnezy

- Człowiek posiada wiedzę *wrodzoną*. Ponieważ dusza jest wieczna, wstępując do ciała, przynosi ze sobą cały bagaż wiedzy o ideach zdobyty drogą bezpośrednią w świecie idei.
- *Doktryna anamnezy* – skoro mamy wiedzę wrodzoną, poznanie pojęciowe polega na przypominaniu sobie wiedzy, którą już mamy, a którą zapomnieliśmy.
- Istnieją dwie drogi anamnezy:
 - Dialektyczna: dostrzeganie relacji zachodzących między pojęciami (bo one zachodzą między ideami). Ma etap wstępujący (od rzeczy do idei) i zstępujący (od idei do rzeczy). Czyste, bezobrazowe myślenie, szukające prawdy na podstawie analizy i syntezy pojęć.
 - Doświadczenie zmysłowe rzeczy (patrzac na rzecz, która jest tylko kopią idei, przypominamy sobie ideę).

Piękno? Dobro? Odwaga? Sprawiedliwość?

- Nie dowiemy się, czym one są, obserwując otaczający nas świat... Jeśli *już* nie wiemy, czym jest piękno, nie będziemy mogli powiedzieć, które rzeczy są piękne... Np. potrafimy rozpoznać piękno, ponieważ zanim się urodziłeś nasza dusza poznała ideę piękna. *Widząc* drzewo, *przypominamy* sobie jego ideę i w ten sposób *rozpoznajemy* drzewo.
- Podobnie jak Pitagoras, który dostrzegał istnienie związków matematycznych w świecie materialnym, tak Platon uważał, że za chaotyczną zasłoną dostrzegalnego przez nas świata istnieje porządek mający doskonałość matematyki, zrozumiały dla intelektu. To on tworzy podłoże rzeczywistości.

Pojedyncze konkretne akty odwagi, których dokonują indywidualne osoby są ulotne i podlegają zniszczeniu. Ich podstawą są niezniszczalne idee istniejące poza przestrzenią i czasem.

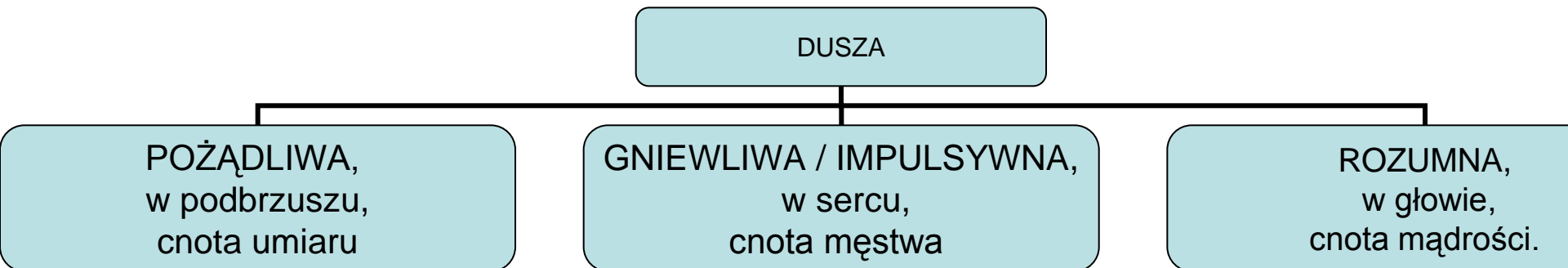
Platoński dualizm

- **ANTROPOLOGICZNY:**
człowiek to dusza
uwięziona w ciele. Ciało
jest miejscem odbywania
ekspiacji. Oczyszczenie
może odbywać się
jednorazowo lub
wielokrotnie
(metempsychoza,
reinkarnacja). Ciało
związane jest ze światem
zmysłów. Dusza to
zasada ruchu (życia).
- **ONTOLOGICZNY:**
rzeczywistość jest
podzielona na 2 części
(„metafizyczne cięcie”):
świat zmysłów (w którym
„wszystko płynie”, nie ma
niczego, co jest, tylko
mnóstwo rzeczy, które
powstają i giną) oraz
świat idei (którego nie
możemy poznać za
pomocą 5-ciu zmysłów,
tylko rozumem).

Człowiek to dusza potrójna.

Jej element rozumny stanowi o człowieku. Dusza rozumna jest wieczna, tzn. nie ma początku ani końca. Istnieje przed połączeniem się z ciałem i będzie istnieć po jego rozpadzie.

Każda dusza ma właściwą harmonię. Harmonia duszy to cnota. Cnota, która zestraja ze sobą trzy elementy duszy to sprawiedliwość.

Stosunek między trzema częściami ciała i duszy człowieka oraz państwa

CIAŁO	DUSZA	CNOTA	PAŃSTWO
GŁOWA	ROZUM	MĄDROŚĆ	WŁADCY, FILOZO- FOWIE
SERCE	WOLA	MĘSTWO	WOJOWNI- -CY
PODBRZU- SZE	POŻĄDA- NIE	UMIAR	RZEMIEŚL- -NICY

Cechy idealnego państwa platońskiego

- Musi odpowiadać swojej strukturze człowieka. Skoro w człowieku są 3 dusze, w państwie powinny być 3 stany. Państwo jest jak organizm, w którym każda część ma przypisaną funkcję.
- Sprawiedliwość: równowaga między trzema częściami w duszy = równowaga między stanami społecznymi.
- Państwem rządzić powinni filozofowie, ponieważ tylko oni mogą poznać świat idei dzięki czystemu myśleniu i moralnemu życiu. Rola strażników.
- Oba stany pozbawiono by własności prywatnej. Nie mogłyby również zakładać rodziny. Relacje płciowe regulowałoby państwo, dążąc do osiągnięcia potomstwa jak najwyższej „jakości”.
- Strażnicy mieliby wszystko wspólne: mieszkanie, wikt, kobiety, dzieci.
- Podstawowych dóbr do życia dostarczaliby władcom i strażnikom rzemieślnicy, których te rygory nie miałyby dotyczyć.
- Poza murami państwa znaleźliby się poeci, gdyż poezja destrukcyjnie wpływa na proces edukacji obywateli (poeci kierują się boskim szałem).
- Niewolnicy – „ożywione narzędzia”
- Równość między kobietami a mężczyznami.
- Odpowiedzialność państwa za wychowanie dzieci.

Podział ustrojów

- Idealny ustrój:
arystokracja lub królestwo – władza kieruje się ku dobru i cnocie.
- Zwyrodniałe formy ustrojów:
Timokracja – władcy kierują się żądzą zaszczytów.
Oligarchia – władcy skierowani ku zdobywaniu bogactwa. Prowadzi to do konfliktu między bogatymi a biednymi.
Demokracja – rozumiana jako demagogia. Równość przyznana równym i nierównym. Rządy ludu, wcześniej dotkniętego ubóstwem.

Naczelną wartością w demokracji jest umiłowanie wolności. Jest to jednak wolność nie sprzężona z wartościami. Gloryfikowane są przede wszystkim: arogancja, która zostaje nazwana dobrym wychowaniem, anarchię nazywa się wolnością, bezczelność męstwem, roztrwonienie publicznych pieniędzy hojnością.

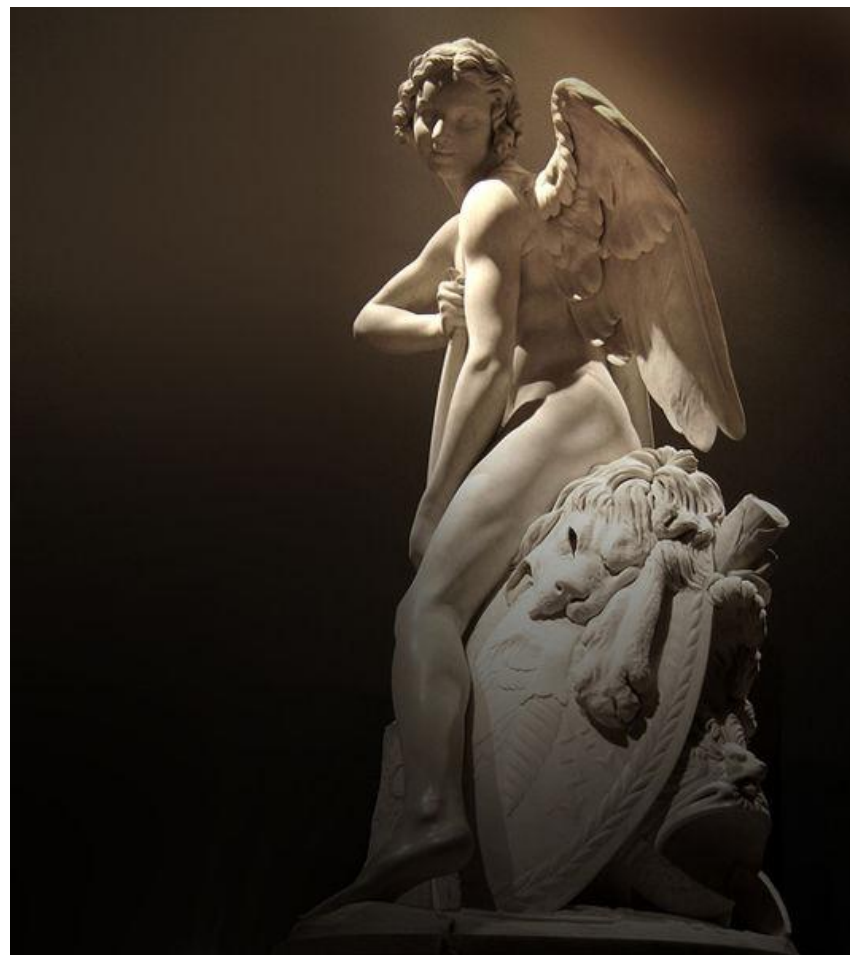
Od demokracji gorsza jest tylko **tyrania**, która jest ustrojem całkowicie niesprawiedliwym. Nadmiar wolności (samowola) w demokracji prowadzi do swego przeciwieństwa, czyli do niewoli.

Krytyka i obrona platońskiego państwa: między Popperem a Jaegerem.

- Karl Popper w książce *Spółeczeństwo otwarte i jego wrogowie* (1945) określa platońską koncepcję państwa jako konserwatywną i totalitarną (komunizm, eugenika). Platońskie państwo miałoby być zaprzeczeniem wolności, a Platon wrogiem demokracji. Oprócz niego do wrogów społeczeństwa otwartego zalicza również Hegla i Marksa.
- Werner Jaeger w swym dziele *Paideia* (1934) pisze, że błędem jest interpretowanie platońskiej koncepcji państwa w duchu współczesnego rozumienia ustrojów politycznych, ponieważ istota państwa Platona nie tkwi w jego zewnętrznej strukturze, lecz w jego metafizycznym jądrze. Rzeczpospolitą Platona można urzeczywistnić poprzez wprowadzenie w życie boskiego porządku w swej duszy.

Eros – syn Dostatku i Biedy

- Platon przedstawia swą koncepcję miłości w dialogu „Uczta”. Swą naukę wkłada w usta Sokratesa, który przypomina to, co powiedziała mu o miłości Diotyma.
- Eros jest ubogi, bosy, bezdomny. Ciągłe czegoś poszukuje, pragnie. Rozdziera go permanentny stan niedosytu, który nigdy nie jest zaspokojony. Dąży przede wszystkim do ubogacenia siebie. Przypomina filozofa, który jest miłośnikiem mądrości.

Koncepcja platońskiej miłości

- Miłość to dążenie do osiągnięcia i wiecznego posiadania dobra, odzianego w szatę piękna.
- Pierwszym przedmiotem miłości są dobra realne, np. dobro w pojedynczym ciele. Następnie piękno duszy w konkretnym ciele. Potem dostrzega się, że owo piękno jest wspólne innym dobrom. W ten sposób przechodzi się do piękna wszystkich przedmiotów i do dobra samego w sobie, czyli idei dobra i piękna.
- Miłość łączy świat zmysłowy ze światem idei. Miłość zmysłowa jest szczeblem do miłości nadzmysłowej. Zmysłami dostrzegamy coś, co może nas doprowadzić do umiłowania piękna w idei.

Eschatologiczny mit o żołnierzu imieniem Er...

